

(2) נאום המצוות, פרק ה, א — כו, יט.

לפני שמשה רבינו מתחיל להרצות לפני בני ישראל את המצוות, אשר על פיהם הם עומדים לכרות מחדש את הברית עם ה', הוא מזכיר תחילה את כריתת הברית בחורב, אשר נכרתה לא רק עם האבות, אלא עם כל זרעם אוריהם. על כן הברית היא עודנה בתוקפה המלא והמצוות שהוכרו עליהן או לעיני כל העם מחייבות גם עתה. על כן חזר משה רבינו תחילה על עשרת הדברות כחוק היסוד, כדי שישמשו בסיס גם למצוות אשר ירצה אותן עתה. אחרי כן מזכיר להם משה רבינו, כיצד ירא העם לשמוע בעצמו את המצוות מפי ה' ובקש ממשה לגשת אל ה' ולשמש מתווך, שימסור להם את מצוות ה', אשר הם מוכנים לקיים את כולן. ה' הסכים לבקשה זאת ומשה רבינו קבל את המצוות והאזהרות (ה, א עד הו, א). אחרי סיפור זה פותח משה רבינו בהרצאת המצוות ומקדים להן כותרת קצרה (ו, א—ג). לפני המצוות הפרטיות, שאינן מתחילות אלא עם פרק יב, הוא מקדים תורות ואזהרות כלליות, שאפשר לחלק אותן לשלשה חלקים, כל אחד בן חמש פסקות. החלק הראשון (ו, ד — ז, יא) כולל חמש פרשיות (פתוחות וסתומות). החלק השני (ו, יב — ח, סוף) אכן אין בו אלא ארבע פרשיות (פתוחות או סתומות); אולם הפרשה השלישית (ח, א—יח) מתחלקת בבירור לשני חלקים, ח, א—ו, וח, ז—יח, באופן שגם חלק זה מכיל חמש פסקות. החלק השלישי (ט, א — יא, כה) כולל אמנם שוב שש פרשיות פתוחות וסתומות, אולם נראה להדיא, ששתי הראשונות (ט, א — י, יא) שייכות זו אל זו. נמצא שגם בחלק זה יש לנו חמש פסקות. בסך הכל נמצאות בנאום זה על התורות הכלליות חמש עשרה פרשיות, יש מהן פתוחות ויש מהן סתומות.

לפני המצוות והחוקים המיוחדים מקדימה התורה הקדמה קצרה, אשר בה נאמר, שכל המצוות קשורות בברכות וקללות, אשר יינתנו אחרי כיבוש הארץ על הר גריזים והר עיבל (יא, כו—לב). לדעת רבי ישמעאל (מדרש תנאים ע' 75, השוה ע' 56 והלאה), כרת ה' בהר גריזים והר עיבל ברית נוספת עם ישראל, באופן שבסך הכל כרת ה' עם ישראל שלש בריתות, הראשונה בחורב, השנייה בערבות מואב, והשלישית בהר גריזים והר עיבל. מפרק יב, עד כו, יט נכתבו המצוות המיוחדות.

א) הקדמה לנאום המצוות, פרק ה, א—ל.

פרק ה. הפסוקים א"ה. ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם שמע ישראל את החוקים ואת המשפטים אשר אנכי דובר באזניכם היום ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם. ה' אלקינו כרת עמנו ברית בחורב. לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פה היום כולנו חיים. פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש. אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא להגיד לכם את דבר ה' כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר.

ויקרא אל. פירושו לקרוא משהו אל מי שעומד בקרבת הקורא, או לקרוא לו בשמו (השואה פירושו לויקרא א, א), על כן כתוב כאן „שמע ישראל“ (השואה גם להלן כט, א). זאת אומרת, שנאום שני זה נאמר עדיין בפני אותה אסיפה, אשר בפניה נאם משה רבינו את נאומו הראשון. לא היה צורך לפזר את האסיפה בשביל הכוללת ערי המקלט, הנזכרת ד, מא. ייתכן עוד, שהסיפור ההוא לא נכתב באותו מקום אלא כדי להבדיל בין הנאום הראשון לשני. — חוקים ומשפטים. ראה פירושו לויקרא יח, ד. — דובר באזניכם. כלומר, אני מדבר אליכם בעצמכם, לא על ידי תווך. — ושמרתם לעשות. אחר „ולמדתם“, רוצה לומר דקדוק במצוות (השואה פירושו לויקרא יח, ד). — כרת עמנו ברית בחורב. כריתת הברית בחורב, השואה שמות כד. — לא את אבותינו. רש"י מפרש: „לא את אבותינו בלבד“, כי אם גם אתנו. אבל אולי יותר טוב למצוא כאן רמז, שבשעת כריתת הברית התכוון ה' רק לדור הבא, מפני שהיה גלוי וידוע לפניו יתברך, שאותו הדור לא יזכה ליכנס לארץ, כמו שמפרש דון יצחק אברבנאל. כפירוש זה משמע גם מן הביטוי „כולנו חיים“. — אנחנו, נוסף ל„אתנו“, מחזקת את הוראת המלה, כמו בראשית ד, כו; לו; לד; חגי א, ד (גק 135). — אלה מלה מפרשת ל„אנחנו“. — פנים בפנים. כלומר, אין כל אפשרות להפר את הברית, ואפילו נביא אינו רשאי לשנות בה כלום (יג, ב והלאה), כיון שישראל שמעו את התורה מפי הגבורה בעצמה. — אנכי עומד ... יראתם מפני האש. מאמר מוסגר. לסתירה בין הפסוק

הזה ובין הפסוקים ד ויט (וכן י. ד ועוד רבים) יש תשובות שונות (השווה: לשמות כ, א). הנכון הוא לפרש כדברי רבותינו ז"ל (ברכות מה, א; ירושלמי מגילה ד, א), שמשנה רבינו היה כעין מתורגמן וה' היה כעין הקורא. בני ישראל עצמם לא היו רשאים לעלות אל ההר, כי עדיין לא התקדשו עד כדי כך, להיות זכאים להתקרב אל ה', על כן היו זקוקים למתווך. בני ישראל שעמדו מרחוק, לא היו יכולים אלא לשמוע את קול ה', אבל לא הבינו את דבריו. את הדברים היה משה רבינו מוסר וגם מפרש לעם, כי הוא עמד יותר קרוב, כדרך שהמתורגמן היה מוסר ומסביר לעם את דברי הקורא או הדורש. — את דבר ה' שם כולל לעשרת הדברות. על כן ההגהה של התרגום השומרוני, "דברי", אין לה כל סיבה. — כי יראתם וגו'. נראה כאילו זאת היא סתירה למה שכתוב בשמות (יט, כא), שה' צוה להזהיר את העם בתוקף שלא יעלו אל הר סיני, לאמיתו של דבר קיים תיאום בין שני הסיפורים. גם בשמות כ, טו מסופר, שהעם עמד מרחוק מפני היראה. אף על פי כן היה צורך להזהיר אותם, שמא יהיו בהם יחידים שיתגברו על יראתם, מחמת התשוקה לראות את כבוד ה' מקרוב. אבל כאשר שנה משה רבינו את ספר משנה תורה, לא היה צורך להזכיר את האזהרה ההיא, אלא מוטב היה להדגיש שבני ישראל לא עלו אל ההר, כי יראו מפני האש. יראה זאת לא היתה פחד של מוג'לב, אלא יראת ה' הרצויה לפניו יתברך, כי יראו את ה' שהתגלה באש, הווה פסוק כו (באריכות בפירושונו לשמות). ייתכן שזאת גם הסיבה שמשנה רבינו הכניס את המאמר המוסגר הוה כאן לפני "לאמר". פסוק ד מסיים במלה "האש", והמאמר המוסגר מסיים במלות "האש וגו'". כדי לתאר את רושם האש שמשמים הזאת על העם. — לאמר. שייד לפסוק ד, ונכתב לפני עשרת הדברות, כמו בשמות כ, א.

הפסוקים וי. אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים. לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. לא תעשה לך פסל כל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ. לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי ה' אלקיך איל קנא פוקד עון אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים לשונאי. ועושה חסד לאלפים לאוהבי ולשומרי מצוותי.

את חלוקת עשרת הדברות הסברתי באריכות בפירושי לשמות. כמו כן נמצא שם פירוש ארוך לפסוקים. כאן אני מסתפק בהערות קצרות. — אנכי ... מבית עבדים. הדברה הראשונה, אשר בה מודיע ה' שהוא אלקי ישראל, שגאל אותם מן העבדות ואשר הם חייבים לעבדו בשביל כך. דברה ראשונה זאת היא נימוק ובסיס לכל המצוות הבאות אחריה. — לא יהיה לך ... מצוותי. הדברה השנייה, האוסרת את עבודת האלוהים האחרים באיזו צורה שהיא. — על פני. כלומר, יחד עמי. הרי זה איסור לעבוד אלהים אחרים, אפילו בתור שותפים או כסופים למרותו של ה' (עבודה זרה בשתוף). „אלהים אחרים“ הנזכרים כאן, נזכרו ביתר פירוט למעלה ד, טז והלאה. הם נקראים אלהים. רק מפני שעובדיהם סבורים שיש בהם כח אלהות. — פסל. בדרך כלל: צורת אדם, כמו שמוכח בדברים ד, טז. על כן בשמות הוא מקושר עם „וכל תמונה“ (בתוספת ו'). כאן שכתוב „כל תמונה“ (בלי ו') בתור פירוש ל„פסל“, יש לפרש „פסל“ גם כצורת נמצא אחר. כיון שהחטא הראשון של ישראל היתה עבודת עגל, יתכן שכאן נשתנה הלשון בכוונה, כדי לרמוז, שמעשה זה נאסר מיד בהתחלת הדברה. — לא תשתחוה וגו'. מתייחס גם ל„אלהים אחרים“ וגם ל„פסל וגו'“. — אֵל־קנא. אין פירושו שהוא מקנא ח'ו באלהים אחרים ומטעם זה אינו רוצה שיחלקו להם מכבודו, כי המשך הפסוק „פוקד עון אבות“ אינו מתקשר יפה לפי פירוש זה. את הנימוק „כי ... אֵל־קנא“ עלינו לפרש כרוגמת הנימוק „כי לא ינקה“ שבדברה הבאה, כלומר: השמר מאד מלעבור על אזהרה זאת, כי ה' יעניש עונש גדול על כך. אֵל־קנא פירושו: אֵל־נוקם, המקפיד על מעשיהם של בני האדם ומשלם להם גמול. — פוקד עון וגו'. המכילתא לדברים (ראה מדרש תנאים 159 והלאה) מיישבת את הסתירה בין פסוק זה לבין המצוה שנאמרה להלן כד, טז בזה, שפסוק זה נאמר רק על ילדים קטנים המתים בעון אבותיהם (או אבות אבותיהם). אין לפרש את כוונת המדרש, ליישב בזה את השאלה איך מתאים פסוק זה עם צדקו של הקדוש ברוך הוא. שהרי אם נניח שאין זה ראוי להעניש בנים גדולים בעון אבותיהם, מפני שאין זה מתאים לצדקו של ה', על אחת כמה וכמה שאין זה ראוי שהילדים הקטנים יסבלו בגלל זאת. אבל רבותינו חבינו, שפסוק זה אינו כולל עונש בשביל הילדים, אלא בשביל

ההורים. הילדים או שאר הצאצאים. הם יקרים לאדם מכל הון, והרי זה עונש גדול ביותר כאשר היקרים הללו נלקחים ממנו או נענשים בעונותיהם. הילד עצמו. כל זמן שלא הגיע לבגרות, יש לראותו במובן ידוע לא כאישיות, אלא כחפץ. אבל השאלה, איך יתכן שילד כזה, נקי מעוה, עלול יהיה למות או לסבול, אחרי שהוא בעצמו לא חטא. על בעיה זאת משיב לנו המדרש, שהילדים מתים בעון אבותיהם. השה עוד את פירושנו לפסוק זה בשמות. השה גם „הכתב והקבלה” שם. — שלשים, הם בני נכדים, דהיינו הדור השלישי, והאב אינו בכלל החשבון. פירוש זה מוכח בשמות לד, ז, כי שם כתוב לפני זה „בני בנים”. מטעם זה כתוב גם בשמות כ, ה „על שלשים” בלי ו, כיון ש„בנים” במובן הרחב הם כל הצאצאים, ו„על שלשים וגו'” הוא פירוש על כך. זאת היא דעת הראב"ע. אבל לדעת הרמב"ן שלשים הם בני בנים, ובשמות לד, ז „על שלשים וגו'” הוא פירוש ל„בני בנים”. יש למצוא סיוע לפירוש הרמב"ן, כי כאן בספר דברים כתוב „ועל שלשים” בתוספת ו, לדעת הראב"ע אנחנו מוכרחים לפרש את הו' כו' הפירוש (דהיינו). — לשונאי. השה הפירוש לשמות. — לשומרי מצותו. הקרי הוא מצותי, כמו בשמות. הכתיב כאן הוא מצותה, וניקודו אולי מצותו (ו' חלומה, ת' קמצה), בדומה לפסוק ז, ט, השה שם.

פסוק יא. לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה

ה' את אשר ישא את שמו לשוא.

הדברה השלישית אוסרת להשתמש בשמו של הקדוש ברוך הוא לשוא. להלן ו, יג נאמרה מצוה: „ובשמו תשבע”, כלומר, במקרה שיש צורך להוכיח את האמת במשא ומתן שלנו, נצטוונו להוכיח זאת על ידי הוכחת שם ה' בשבועה. להזכיר את שם הקדוש ברוך הוא לשקר או בכדי, הרי זה חילול שמו הקדוש. רבותינו זכרונם לברכה אמרו (שבועות כט), שפסוק זה נאמר בפרט על שבועת חנם, והאיסור להשבע לשקר נאמר בויקרא יט, יב. אבל האזהרה „לא ינקה” נאמרה לפי חכמי המשנה גם על שבועת שקר (השה שבועות לט, א).

הפסוקים יב"ט. שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלקיך. ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך במוך. וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת.

בשמות מצווה הדברה הרביעית. לציין את יום השבת מכל הימים. כזכרון למעשה בראשית, על כן כתובה שם הלשון „זכור“ (השנה רשב"ם לשמות). כאן כתוב „שמור“ המתחבר עם „יום“, ומתפרש בהוראת ציון שבתה (שמות יב, יז); מצות הזכירה (וזכרת) כתובה בסוף הדברה (פסוק טו). — כאשר צוך וגר. הכוונה בין לפרטי המצוה שבתורה שבכתב ובין לפרטי המצוה שבתורה שבעל פה. על דרך זאת יש לפרש גם את ההוספה הזאת שבפסוק טז. בשאר הדברות לא נכתבה הוספה זאת. מפני שנאמרו בלשון שלילה (לא...), ואין „כאשר צוך“ הולם אותן יפה; „אנכי“, אינה מצוה, אלא הכרזה. — ושורך וחמורך. פירוש ההוספה הזאת לדעת הרמב"ן היא, שאפילו עובדי האדמה חייבים לשבות ממלאכתם בשבת, אף על פי שמלאכתם היא חיונית. על כן מתאימה ביותר הוספה זאת כאן לפני כניסתם לארץ. — בהמתך. כתוב גם בשמות, אבל כמובן שכאן היה צורך להוסיף „וכלי“. — למען ינוח עבדך ואמתך כמוך. נראה שכוונת התיבות הללו להזהיר על אופן ודרך שמירת השבת, כמו „למען וגר“ שבשמות כג. יב. כלומר, הוזהר מאד בשמירת השבת, כדי שינוח גם עבדך כמוך; זאת אומרת, אל תזלזל במנוחת עבדך יותר מבמנוחתך אתה. יחד עם זאת, יש לומר, שביטוי זה מכוון לקשר פסוק זה עם הבא אחריו. אף על פי שהפסוק הבא אינו מכוון לנמק את מנוחת העבדים גרידא, כדעתם של אחדים. — וזכרת וגר. פסוק זה מכוון לומר, שישראל חייבים לשמור את המצווה הזאת, על אף שקשה לשמור אותה, שהרי כל קיומם בתור עם חפשי אינו אלא מפני שה' גאלם (יתבאר באריכות בשמות), על כן חייבים הם לקיים בשמחה את כל מצוות ה', ואף הקשות ביותר. — על כן צוך. כלומר,

על כן ברשותו יתברך לצוות לך אפילו דבר כזה. בספר שמות נאמר נימוק אחר לגמרי. שם ניתן הסבר למהותה של השבת. בספר דברים חוזר משה רבינו פעמים רבות על הזכרת יציאת מצרים. כדי שישאל ישימו אל לבם, שאף את המצוות הקשות אין לראותן כסבל ח"ו. השה טו, יד; טו, י והלאה; כד, יז והלאה.

פסוק טז. **כבר את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלקיך למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלקיך נותן לך.**

בדברה החמישית שתי הוספות למה שנאמר בשמות. על „כאשר צוך וגר" כבר דברנו למעלה. מלבד זאת, נוסף עוד „ולמען ייטב לך", דבר הנידון כבר בבבא קמא נד, ב והלאה. הביטוי „ייטב לך" נזכר פעמים רבות בספר דברים, השה ד, מ; ה, כו; לג, ו; ג, יח; יב, כה; כח; כב, ז. על כן אין להתפלא שהוסיף משה הבטחה זו כאן, לפני כניסת ישראל לארץ.

פסוק יז. **לא תרצה ולא תנאף ולא תגנוב ולא תענה ברעך ער שוא.**

הדברות שמהששית עד העשירית, כיון שהן קצרות ונאמרו בלי הפסק, מחוברות יחד בספר דברים על ידי ו' החיבור. רבותינו זכרונום לברכה אמרו, ש"לא תגנוב" נאמר על גניבת אדם, שהוא דבר הלמד מענינו, ששלשת הדברות הראשונות של החלק השני של עשרת הדברות נאמרו על עבירות שיש בהן עונש מות. ראה בענין זה עוד בפירושונו לשמות. במקום „עד שקר" שנאמר בשמות, נאמר כאן „עד שוא". פירושונו בשמות, שטיקק משמעו של „עד שוא" הוא „עדות ריקנית", כלומר, שאינה מבוססת על ראיית עובדה, וכן הוכחנו שאזהרה זאת נאמרה בפרט על עדות שקר. אשר עונשה פורט להלן יט. טז והלאה (השה שם). על כן מובן הדבר שכאן נאמר „עד שוא" במקום „עד שקר".

פסוק יח. ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך
שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך.

על ההבדל שבין חמוד לתאוה דברנו באריכות בשמות. ההוספה „שדהי“ שבכאן, מתפרשת בכך, שרק עכשו עומדים ישראל לנחול שדות. — בית. כאן וגם בשמות כל הרכוש בכלל, אשר אחריו באים הפרטים. על כן כתוב שדהו בלי וי. כאן נוסף, שלא רק „חמוד“ הוא אסור (הוא החמוד מחמת מעלותיו של הדבר הנחמד), אלא גם התאוה היא אסורה (תאוה הבאה מחמת העדר הדבר המבוקש אצל המתאוה). אבל ביטוי זה אינו מתאים כלפי אשה, שהרי אין אדם מתאוה אליה מחמת העדרה, אלא חומד אותה בשביל מעלותיה, על כן כתוב אצל אשה באופן מיוחד לא תחמוד. גם סדר הדברים מתאים בשתי הרצאות הדברות. בשמות כתוב תחילה בית ואחרי כן אשה, שהוא הדבר היקר ביותר לאדם, אחרי כן עבדו ואמתו וגו', כפי שוויים. כאן בספר דברים כתובה אשה תחילה, בשביל הביטוי לא תחמד המיוחד אצלה, אחרי כן כתוב בית, שהוא מושג כללי, ואחרי כן שדהו, שהוא עולה בשוויו על כל השאר, ושוב כל שאר הדברים באותו סדר כמו בשמות. יש לציין עוד הבדל, שבשמות כתוב „ושורו“ בתוספת וי, וכאן „שורו“ בלי וי. המסורה מעידה כאן: ש"ש קרחין, כלומר שתי התיבות המתחילות בש' כתובות ריקניות. כלומר בלי וי. ייתכן באמת, שכיון שדהו כתוב בלי וי כתוב גם שורו בלי וי. בכמה כתבי יד אצל קניק, כתוב גם כאן „ושורו“.

פסוק יט. את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר
מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף ויכתבם על
שני לוחות אבנים ויתנם אלי.

סיום עשרת הדברות. מודגש „מתוך האש“, כמו בפסוק ד, אבל נוסף עוד „הענן והערפל“, כמו למעלה ד, יא, ושם כתוב לפני זה עוד „חשך“, השווה פסוק כ. — ולא יסף. מתייחס אל „הדברים האלה“, רק את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם באופן ישר. השווה יא, כה.

— ויכתבם. זה היה רק אחרי כן, אבל נאמר כאן כדי לסיים את הסיפור על לוחות העדות.

הפסוקים כ"ד. ויהי בשמעכם את הקול מתוך החושך
 יחחר בוער באש ותקרבוני אלי כל ראשי שבטיכם
 וזקניכם. ותאמרו הן הראנו ה' אלקינו את כבודו ואת
 גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש הזה ראינו כי
 ידבר אלקים את האדם וחי. ועתה למה נמות כי תאכלנו
 האש הגדולה הזאת אם יוספים אנהנו לשמוע את קול ה'
 אלקינו עוד ומתנו. כי מו כל בשר אשר שמע קול אלקים
 חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי. קרב אתה ושמע את
 כל אשר יאמר ה' אלקינו ואת תדבר אלינו את כל אשר
 ידבר ה' אלקינו אליך ושמענו ועשינו.

פסוקים אלה הם מעבר אל מתן המצוות הבאות. ה' היה אומר
 אותן לעם באופן ישר, פנים אל פנים, אבל העם לא רצה בכך, כי ירא,
 והתחייב לקיים את המצוות שיקבל באמצעות משה רבינו, באותו
 הדקדוק, כמו את אלה ששמע מפי ה' עצמו. — מתוך החושך זהו
 הערפל, מקום השכינה. לדעתו של רבי שמשון ב"ר רפאל הירש יתכן
 לפרש, ש"מתוך החושך" מתייחס אל "כשמעכם", כלומר, שמעתם מתוך
 החושך. — כל ראשי שבטיכם וגו'. כלומר, העם ניגש אל משה
 רבינו כפי הסדר הראוי בשעה שהגיש את הבקשה הזאת, בניגוד למאורע
 שלפני שילוח המרגלים. שניגשו כולם בערבוביא, כמו שכתוב "ותקרבוני
 אלי כולכם" (למעלה א, כב), השוה ספרי שם. אינו צודק על כן דיימן,
 האומר ש"כל ראשי שבטיכם וגו'" הוא הוספה. כאן נמסרו דברי העם
 יותר באריכות מבפסוק יח. טז. אבל בשמות נמסרו עוד יותר בקיצור
 מאשר בפסוק ההוא. — מי כל בשר. האדם, שהוא בשר, מהווה ניגוד
 לאלקות (בראשית ו, ג) ואינו יכול לשמוע את קול ה'. — ואת. כמו
 במדבר יא, טו. איזו 280, גק 32. — ושמענו ועשינו. השוה
 לשמות כד, ז. ששם כתוב מקודם "נעשה" ואחרי כן "נשמע".

הפסוקים כה"כח. וישמע ה' את קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר ה' אלי שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך היטיבו כל אשר דברו. מי יתן והיה לכם זה להם ליראה אותי ולשמור את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעולם. לך אמור להם שובו לכם לאהליכם. ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך את כל המצות והחוקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי נותן להם לרשתה.

קול דבריכם. כלומר, דבריכם שנאמרו בקול רם, כמו א. לד. — הטיבו כל אשר דברו. כל מה שדברו מצא חן בעיני ה', גם היראה מפני אש ה', שמחמתה לא רצו להמשיך לשמוע את קול ה', גם ההצעה שמשה רבינו יהיה המחווך שימסור להם את מצוות ה' וגם הקבלה שקבלו על עצמם לקיים את מצוות ה'. בצדק לא נכתב „כל" בפסוק יח. יו. היות ולא נזכר שם אלא חלק אחד מדבריהם, דהיינו שאין ישראל רוצים להמשיך לשמוע את קול ה' — מי יתן. ביטוי לתקוה יכול להיאמר גם מפי ה', כי הוא מסר את הבחירה בידי האדם. — כל הימים. מוטב לקשור מלים אלה עם המלים „והיה לכם זה להם". הנחה מוקדמת היא, שבעקבות המחשבה הרצויה יבוא גם המעשה הרצוי. — למען ייטב להם. אין נותנים לה' כלום כשממלאים רצונו. מטרת המצוות היא רק לזכות את האדם. — שובו לכם לאהליכם. מבואר בשמות יט. טו. שכבר שלשה ימים נאסר להם לגשת אל אשה (השואה ביצה ה. א). — ואתה פה עמוד עמדי. אחרי שמסרת לעם את צוויי, חזור הנה והשאר כאן (הראב"ע). — כל המצוה והחוקים והמשפטים. בכמה מקומות נזכרו שלשת אלה ביחד (ו. א; ז. יא; ח. יא). כיון שהרבה פעמים כתוב (כל) המצוה לבד (ו. כה; ח. א ועוד הרבה), הרי הפירוש הפשוט ביותר הוא להבין כמושג „המצוה" את כלל המצוות. ו„חוקים ומשפטים" הם פרטים של הכלל הזה. יש להביא סמך לפירוש זה מן הפסוק ו. א. ששם כתוב „חוקים" בלי ״אחרי „המצוה". אבל כיון שברוב המקומות כתוב ״החיבור" (על אף שהשומרני מוחק אותו), נראה יותר לפרש כמו קלוסטרמן (פנט. ב 218) ש„המצוה" היא התגלות ה' בהר סיני, בה כרת ה' ברית עם ישראל והטיל עליהם חובה ותפקיד

להיות לו לעם, החייב בעבודתו ובשמירת תורתו. חיוב זה כלול בשתי הדברות הראשונות של עשרת הדברות, כראשונה בצורה חיובית, שה' הוא אלקינו שהננו חייבים בעבודתו, ובדברה השניה בצורה שלילית, שאסור לנו לעבוד אלהים אחרים. המצוות לאהוב את ה' / ליראה אותו וכדומה, הן מסקנות הכרחיות של חיוב־הברית הזוה. גם שמירת ה־חוקים ומשפטים" (ראה לפסוק א) הוא חלק של תפקיד זה שהטיל ה' על ישראל. גם למעלה ה. יג; יד נזכרת תחילה ברית ה' ואחר כך ה־חוקים ומשפטים". — ועשו בארץ. רק בארץ אפשר לקיים את כל המצוות בשלימותן.

הפסוקים כט"ז. ושמרתם לעשות כאשר צוה ה' אלקיכם
אתכם לא תסורו ימין ושמאל. בכל הדרך אשר צוה ה'
אלקיכם אתכם תלכו למען תחיון וטוב לכם והארבתם
ימים בארץ אשר תירשון.

הנכון הוא פירושו של הרמב"ן, שאזהרה מסיימת זאת היא על עשרת הדברות שצוה אותם ה' מפיו עצמו. היא משמשת מעבר להרצאת שאר המצוות בפסוק ה. א ולהלן. "כאשר צוה" אינו אופן השמירה גרידא, אלא כולל גם את הנימוק לשמירה הקפדנית: הרי ה' בעצמו צוה לכם. — בכל הדרך. יש לקשרו עם "למען תחיון": מה שהבטיח לכם ה' בשכר המצוה האחת של כיבוד אב ואם, חל גם על המצוות; כולן נועדו לתת לכם חיים ארוכים ואושר בארץ הקודש.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il